Kirjallinen lausunto Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan sivistys- ja tiedejaostolle

25.10.2021

Viite: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Taustaa

Valtion taideteostoimikunnan (VTTK) tehtävä määritetään laissa (889/2013 §5) ja asetuksessa (1074/2013) Kansallisgalleriasta. Valtion taideteostoimikunta toimii Kansallisgallerian yhteydessä, ja Kansallisgalleria vastaa sen hallinnollisen henkilökunnan ja toimitilojen kustannuksista.

Valtion taideteostoimikunnan kokoelman taideteoksia voidaan hankkia ja sijoittaa valtion rakennusten ja valtion käytössä olevien kiinteistöjen lisäksi Yhdistyneiden Kansakuntien, Euroopan unionin, Euroopan neuvoston, Pohjoismaiden neuvoston, valtion liikelaitosten, sellaisten osakeyhtiöiden, joissa valtiolla on määräämisvalta, sekä valtionavustusta saavien yleishyödyllisten yhteisöjen ja yliopistolain (558/2009) 1 §:ssä tarkoitettujen yliopistojen kiinteistöihin ja niiden käytössä oleviin rakennuksiin. Taideteoksia voidaan sijoittaa myös ulkomailla oleviin tässä pykälässä tarkoitettuihin tiloihin. Hankintoja pannaan toimeen suorahankintoina, kutsukilpailuina tai yleisinä kilpailuina.

Valtion taideteostoimikunnan toiminta rahoitetaan nykyisin rahapelitoiminnan voittovaroilla valtion talousarviomomentilta 29.80.52. Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntää VTTK:n määrärahan vuosittaisena yleisavustuksena. Määräraha sisältää erikseen toimintamäärärahan ja hankintamäärärahan. Kokonaissumma on jo pitkään pysynyt lähes samana: vuonna 2021 toimintamenoina myönnettiin 341 000 € ja hankintamäärärahana 699 000 €, yhteissummaltaan 1 040 000 €.

Toimintamenot sisältävät:

- kokoelman ylläpitoon liittyvät kustannukset, kuten varastointi, kuljetus ja teosten konservointi- ja kunnostuskuluja
- teosten esillepanoon liittyviä kustannuksia, kuten kehystykset, jalustat, vitriinit, teknisten laitteistojen hankkiminen
- kokoelman dokumentointiin liittyviä kustannuksia, kuten teosten valokuvaukseen ja tiedonhallintajärjestelmien ylläpitämiseen ja viestintään liittyviä kuluja
- taideteostoimikunnan kokouskulut ja taidekilpailujen kilpailukustannukset (kuten kilpailupalkkiot, käännöskustannukset)

Hankintamenot sisältävät:

- tilausteokset, jotka hankitaan joko yleisen taidekilpailun, kutsukilpailun tai suorahankinnan periaattein
- kokoelmahankinnat, joita tehdään taiteilijajärjestöjen myyntitapahtumista, gallerianäyttelyistä tai suorahankintoina taiteilijoiden työhuoneilta

Taidehankintojen periaatteena on hankkia valtion toimitilojen tarvetta vastaavaa nykytaidetta siten, että se kattaa mahdollisimman monipuolisesti ja laajasti suomalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten taiteilijoiden teoksia. Mukana on maalaustaidetta, veistotaidetta, taidegrafiikkaa, valokuvataidetta, installaatioita, performansseja, media- ja videotaidetta sekä muotoilua ja taidekäsityötä.

Viimeisen viiden vuoden aikana (vuodet 2017-2021) tilausteoksia on hankittu 27 kappaletta, joista kuusi on valittu yleisen taidekilpailun kautta. Tilausteoksiin on käytetty yhteensä viiden vuoden ajanjaksolla

1 381 115 € eli keskimäärin vuosittain 276 223 €. Lähes kaikki tilausteokset sijoitetaan valtion kiinteistöihin osana uudisrakentamista tai tilojen peruskorjauksia.

VTTK:n taidekokoelmaan on viiden vuoden aikana (vuodet 2017-2021) hankittu yhteensä 947 teosta ja näihin käytetty määräraha on ollut 2 094 270 € (keskimäärin 418 854 € / vuosi). Hankitut teokset sijoitetaan valtion ja yliopistolain mukaisten kiinteistöjen yleisö- ja asiakastiloihin sekä henkilökunnan tiloihin. Viime vuosien suurimmat yksittäiset ns. talletuskohteet ovat olleet ulkoministeriön käytössä oleva Merikasarmi ja Opetushallituksen toimitilat Hakaniemenranta 6:ssa.

Valtion taideteostoimikunnan kokoelmassa on tällä hetkellä n. 14 500 teosta. Kokoelmaa on kartutettu vuodesta 1956 lähtien, ja teosten teknisen ja taiteellisen elinkaaren johdosta osaa teoksista ei ole enää mahdollista tallettaa kohteisiin. Muuttuvien ja muuntuvien valtion toimitilojen johdosta VTTK:n kokoelmaan kohdistuu merkittävästi suurempi kysyntä, kuin mitä pystytään tallettamaan.

Taiteen merkitys julkisissa tiloissa ja määrärahojen tarve

Sivistys- ja tiedejaosto pyytää valtion taideteostoimikunnan lausuntoa taiteen merkityksestä julkisissa tiloissa ja arvioita määrärahojen tarpeesta.

Taiteella on keskeinen merkitys laadukkaan rakennetun ympäristön ja laadukkaiden työskentelytilojen suunnittelemisessa. Vuodesta 2011 lähtien – jo kolmessa peräkkäisessä hallitusohjelmassa – on erikseen otettu esille ns. taiteen prosenttiperiaatteen merkitys. Se tarkoittaa taidehankintojen kytkemistä osaksi rakentamista ja käsitystä siitä, että taide luo hyvinvointia ympäristössään. Jo pitkään eduskunta sekä opetus- ja kulttuuriministeriö ovat kannustaneet kuntia ja muita julkisia toimijoita käyttämään rakentamisessa prosenttiperiaatteen mukaisia taidehankintoja. Valtion tulisi toimia esimerkkinä siinä, miten taidetta käytetään osana rakentamista ja toimitilojen suunnittelua.

Valtion omassa rakentamisessa taiteen merkitys on nähty tärkeänä. Valtion taideteostoimikunnan kohteina on sekä merkittäviä julkisia tiloja, joissa taiteella luodaan tilaan liittyviä merkityksiä (kuten esimerkiksi Musiikkitalo ja sen ympäristössä olevat taideteokset), että tiloja, joissa taiteen saavutettavuuden luonne on aivan poikkeuksellinen. Jälkimmäisiä kohteita ovat mm. valtion erityiskoulut, vankilat ja oikeustalot – uusia esimerkkejä mm. Hämeenlinnan naistenvankila, Suomalais-venäläinen koulu (Helsinki), Vuorelan koulukoti (Vihti), Lappeenrannan oikeustalo, Kotkan poliisitalo, Oulun oikeustalo ja Kilpisjärven tulliasema.

Taidehankinnoilla pystyy myös vahvistamaan Suomen maakuvaa, jossa yhteistyö Suomen suurlähetystöjen ja ulkoministeriön kanssa on keskeistä. Viime vuosien esimerkkejä ovat olleet mm. Suomen Irlannin ja Meksikon suurlähetystöt ja käynnistymässä ovat Valtion vierastalon peruskorjauksen taidehankinnat.

Nykyisin valtion taideteostoimikunta joutuu kieltäytymään osasta rakennushankkeita resurssien niukkuudesta johtuen. Kokoelman riittävyys on kaikissa isoimmissa tallennuskohteissa tällä hetkellä äärirajoilla ja teosten kunnostukseen ei ole riittävästi määrärahoja. Yllätyksiä ja hankaluuksia teosten kunnostuksessa ovat tuottaneet mm. Suomen saamien valtiollisten lahjojen ylläpito. Julkisessa tilassa teoksiin kohdistuu tavallista enemmän huoltotarpeita. Myös valtion toimitilojen muutot, muutokset ja peruskorjaukset johtavat aina taideteoksiin liittyviin siirtokuljetuksiin ja ylläpidon ratkaisuihin. Pelkästään tämän liikenteen hallinta on nykyisillä määrärahoilla haastavaa.

Valtion taideteostoimikunnan hankintamäärärahat ovat hankkeiden määrään suhteutettuna merkittävästi pienemmät kuin pohjoismaisissa verrokkivaltioissa. Ruotsissa Statens Konstrådin toiminnan mittakaava on noin 7 kertaa suurempi kuin Suomessa puhumattakaan erosta Norjaan. Määrärahojen suhteen on myös oleellista, että kokoelmaan liittyvät kustannukset on kaikissa tilanteissa hoidettava, jolloin mahdolliset määrärahan vähennykset olisivat pois hankintamäärärahoista, mikä puolestaan näkyy suoraan hankittavien ja talletettavien teosten määränä ja taiteilijoiden toimeentulona.

Valtion taideteostoimikunnan kannalta keskeinen ongelma on se, miten määrärahat määräytyvät ja ohjautuvat sen käyttöön. Valtion tulisi budjetoida taiteen hankintamäärärahat suhteessa valtion oman rakentamisen investointivaltuuksiin. Tulisi sopia valtion omasta ”prosenttiperiaatteen” mallista, jolloin valtio itse toimisi niin kuin se kuntia opettaa. Määräraha tulisi osoittaa valtion taideteostoimikunnan käyttöön, jotta varmistetaan kokoelman ylläpitoon ja taiteen hankintoihin liittyvä asiantuntijuus. Lisäksi määrärahan pitäisi olla vähintään 2-vuotista siirtomäärärahaa, jolloin VTTK pystyisi turvaamaan ylivuotisten hankkeiden rahoituksen.

Lisätietoja

Vastaava tuottaja Eija Aarnio, Kansallisgalleria

Valtion taideteostoimikunnan puheenjohtaja, taiteen tukemisen päällikkö (Taike) Henri Terho, henri.terho@taike.fi, p. 0295 330 901